

tidsskrift.dk

Bidrag til Kjær Herreds Historie.

Historie/Jyske Samlinger, Bind 5. række, 3 (1937)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/ho/ho_5rk_0003-PDF/ho_5rk_0003_73660.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=73660>

pdf genereret den : 28/5-2008

Bidrag til Kjær Herreds Historie.

Af Kr. Værnfelt.

I. Steder og Navne i Vester-Hassing.

Sognene Øster- og Vester-Hassing har alle Dage spillet en betydelig Rolle i Kjær Herreds Historie; thi i dette Pastorat fandtes fra gammel Tid fem folkerige Landsbyer foruden talrige Enstedgaarde og mindre Bebyggelser.

Ifølge Præsteindberetningen af 1553 var der da 58 større og 74 mindre Gaarde (Boel), hvoraf mange beboedes af 2 Fæstere; desuden var der over 100 Huse med og uden Jord.

Der var ingen egentlige Herregaarde; men paa Sog-
nenes Storgaarde boede flere adelige Familier samt en
talrig Stand af »Knaber«, Folk af gammel Fribondeæt.
Disse regnede sig for jævngode med Egnens Lavadels-
mænd, med hvem de forøvrigt undertiden var besvog-
rede. Pastoratets betydeligste By var Vester-Has-
sing, der 1553 bestod af en halv Snes Helgaarde paa
8—10 Tdr. Hk., 22 Boel¹⁾ paa 3—5 Tdr. og ca. 20 Huse.

¹⁾ Navnet Boel er ældgammelt og har haft forskellig Betydning.

Oprindelig betød det vel en Gaard med saa stort Jordtillig-
gende, at en Familie kunde leve deraf. Efterhaanden som Jor-
derne kom under Kultur, deltes de gamle Boels-Gaarde i mindre
Gaarde paa $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$ eller $\frac{1}{16}$ Boel Jord. Til et Boel Jord
svarede vist oprindelig 24 Tdr. Hk.

I Præsteindberetningen 1553 bruges »Boel« i Kjær Herred
om Gaarde paa o. 4 Tdr. Hk., medens det i Matriklen 1662

Nogle af Gadehusene havde Jord, og Grænsen mellem dem og Kwartboelene var ret flydende.

Byens største Lodsejer var Kronen, der 1525 ejede 8 Gaarde, 12 Boel og nogle Huse.

Dette Gods var uforandret 1553; men 1593 købte Rigsadmiral Peder Munk Kjærsgaard, som herefter hørte under Langholt, 1578 og 79 afhændedes 4 Boel til Otto Banner paa Asdal, og 1638 solgtes Manstrup til Frederik Reedtz paa Sdr. Elkjær.

Hermed var Krongodset i Vester-Hassing By indskrænket til 7 Gaarde, 6 Halvgaarde og Boel samt nogle Huse, hvilket stemmer med Matriklen 1662.

Til Præsteembedet hørte 1662 4 Halvboel og et Par Huse. Sognepræsten havde i den katolske Tid en Gaard (eller maaske to) i Vester-Hassing foruden Annexgaarden (Kirkegaard) i Øster-Hassing; men 1662 beboede han en af Kronens Gaarde, som forøvrigt senere blev Embedet tillagt.

Richard Munk paa Hovgaard havde 2 Gaarde, 3 Boel og Halvboel samt 7 Gadehuse. Jørgen Kruse til Kjærsgaard (Tornby Sogn) havde 2 Gaarde, 1 Halvgaard, 3 Boel og Halvboel samt 7 Gadehuse.

Resten af Byen var delt imellem forskellige Ejere, og Langholt og Aalborg Hospital, der senere kom i Besiddelse af det meste af Byen havde i 1662 kun nogle faa Ejendomme hver.

Ved Matriklen 1688 ansattes Vester-Hassing By til ca. 170 Tdr. Hartkorn.

Heraf ejede Kronen det halve, ca. 86 Tdr., som var udlagt til Ryttergoods.

Dette Ryttergoods afhændedes 1715, og 1724 var Byen delt imellem Langholt, Hospitalet, Havrekrogen, Østeraagaard og Vraa samt nogle enkelte Selvejere.

Der findes i Byen en ældgammel Inddeling:

Nørbole — er Byens nordvestlige Del, Vest for »Fuglestræde«, Nord for den nordre Vej og omkring den gamle Bydam. Dette er vistnok det ældste og oprindelige Vester-Hassing.

Sønderbole — er Byens sydlige Del. Den nuværende Amtsvej danner Skellet mellem Sønderbole og Overbole, Byens højtliggende, midterste og østlige Del.

Der fandtes oprindelig omtrent lige meget Hartkorn til hvert af de 3 »Bolle«.

Hvorfra denne Tredeling stammer, ved ingen; men den er ældgammel. Byens Folk kender den stadig, og de Vester-Hassing Skoledrenge har, Generation efter Generation, udfægtet bitre Fejder, hvor de Nør- og Sønderboller bekæmpede de Overboller.

Vester-Hassing By udskiftedes i Efteraaret 1800, og den var da saaledes delt:

Under L a n g h o l t: Kjærsgaard, Hvolgaard, Skorstengaard (Sanden), Sdr. Trankjær, Pytgaarden, Hækken, Damgaard, Ø. og V. Hald, Bakgaarden, Kilden, Krogen, Hovgaarden og Kirkegaard samt 13 Huse, hvoriblandt Dalsgaardshusene, Lægaard, Busken og Gaden — ialt 65½ Td. Hartkorn.

Til A a l b o r g H o s p i t a l: Sdr. Toftegaard, Kjær, Overgaard, Kolding, Gaardene Matr. 13, 14, 15, 16, 17, 18, 22, 23 og 24 samt 2 Huse — ialt 52¼ Td. Hk.

Under G e t t r u p (før Vraa): Nr. Toftegaard, Krinkelhaven, Nr. Trankjær, Gyden og 3 Huse — ialt 8 Tdr. 3 Skpr. Hk.

Til P r æ s t e e m b e d e t: Præstegaarden, Agdrupstedet, Mensalgaarden, Ø. og V. Putten (Peberringen) samt nogle jordløse Huse — ialt o. 17 Tdr. Hk.

Kromand Thomas Fanøe ejede: Krogaarden,

Bomode, Grøften, Bukhuset og endnu 4 Huse — ialt 8 Tdr. 3 Skpr. Hk.

Resten af Byen var delt mellem forskellige, f. Eks. Havrekrogen, Attrup, Østeraagaard, Fru Enkepastorinde Ryge samt nogle Selvejerbønder.

Udskiftningen foregik, mærkværdigvis nok, næsten uden Kævl, og i Løbet af de følgende Aar købte mange Fæstere sig fri; men endnu 1844 ejede Langholt 12 Gaarde og 13 Huse — og Hospitalet 12 Gaarde og 2 Huse. De sidste Fæstere købte deres Ejendomme til Selveje i 1890erne.

I Byen findes en overordentlig Mængde gamle og ofte mærkelige Navne paa Huse og Gaarde.

»Paa Bakken«, Matr. 44 — nu Bakgaarden. Dannet o. 1730 af to Smaasteder, som blev sammenlagte. 1639 nævnes Søren paa Backen. 1656: 1 Gd. Backen, Niels Jensen, skylder 3 Tdr. Byg og et Skovsvin (d. e. hans aarlige Landgilde). Hørte 1656 under Hovgaard, senere under Elkjær og Langholt. Udflyttet vesten for Byen.

Blok-Huset, Matr. 58. 1765 solgte Christen Bleggraf i Krogaarden til Sognedegn Handrup et Hus af Hk. 0—0—2—1. Huset ejedes senere af Sognedegn Vad, hvis Enke ægtede Søren Jensen Aslund, Kromand i Langbrokro. Søren Aslund afhændede 1811 Huset til Rebslager Rabs i Uttrup, som 1812 solgte det til Tømrersvend Anders Christensen Blok, der beboede Huset i nogle og tredive Aar, og efter hvem det har faaet Navn. Nu nedbrudt.

Bomode, Matr. 71 (?) — Hus i Fuglestræde. 1688: Hk. 0—1—1—2, Ejer Ane Jespersdatter i Staagaard, Fæster Niels Hansen († 1711).

1743 købte Sr Stephan Brøndlund, Købmand i Aalborg, med mere Gods i V.-H. By — »et Sted i samme

By, Bomode kaldet«, af Sr Mads Hougaard. Fæsteren Ole Pedersen beboede endnu 1748 Stedet, som da kaldes »Bomoye«. Dette mærkelige Navn Bomode, Bomoye eller Bomøge findes allerede i den ældste Kirkebog fra 1688 og er vistnok i Familie med det oldnordiske »mot«, Møde; det betyder vel By-Møde eller By-Ting.

Rimeligvis har de gamle Vester-Hassing Mænd holdt deres Grandestævner paa Toften østen for Huset, der, hvor nu den ny Kommuneskole ligger.

Denne højtliggende Plads er det mest centrale Sted, omtrent lige langt fra Byens Yderhjørner, Kjærsgaard, Kolding og Præstegaarden.

1798 var Johannes Hansen Fæster, og 1812 gav Thomas Fanø Fæstebrev til Eske Jensen, hvis Søn Christen Eskildsen 1844 var Selvejer.

Brønden, Matr. 4. Mensalsted til Præstegaarden. 1688 nævnes Præstens Fæster Per Simensen »ved Brønden«. Stedet ligger S.Ø. for Byen mellem Grydelund og Nerup.

Bukhuset, Matr. 72. Hørte 1688 til Staagaard, senere til Krogaarden. 1743 var Peder Mortensen Buk Fæster og gav for sit Hus, af Hk. 0—0—2—1, samt for 9 Blokke af Syvibuskens Jord i aarlig Landgilde 2 Rdlr. 4 Mark. 1798 Sønnen Morten Pedersen Buk.

Traditionen beretter, at Navnet skal være opstaaet derved, at nogle Skælmer en Nytaarsnat slæbte en Gedebuk op paa Taget, hvor de fortøjede den ved Skorstenspiiben. Denne Historie er maaske nok sand; men Buk-Navnet er sikkert langt ældre end Historien og staar vel i Forbindelse med ovennævnte Fæsteres Tilnavn.

Dalsgaard, Matr. 89, 85 og 86. Oprindelig under Mariager Kloster. Gaarden beboedes 1553 af Adels-

manden Thomas Bildt, hvis Fader Jørgen Bildt 1525 havde fæstet Gandrupgaard¹⁾ af Børglumbispen Niels Stygge.

1553 boede Jørgens Enke, Fru Dorthe, paa Gandrupgaard, og 1558 fæstede Thomas Bildt Gaarden efter sin Moder²⁾. Han bosatte sig her, medens Dalsgaard blev fæstet ud til Bønder, og han boede endnu 1586 paa Gandrupgaard.

1631 skænkede Mette Marsvin, Enke efter Enevold Kruse paa Hjermelevgaard, Dalsgaard til sin 2-aarige Sønnesøn Enevold Jørgensen Kruse († 1644), og senere solgtes Gaarden til Kronen, der pantsatte den til Jens Høeg paa Vang, hvis Svigersøn Jens Bildt paa Hæstrupgaard 1662 var Ejer. 1680 ejedes Dalsgaard af Jens Bildts Enke Fru Karen Høeg og 1688 af Jens Nielsen Trøye i Thy. Da Oberst Lorentz von Stürch gjorde Havrekrogen til »Herregaard«, købte han en Del Bøndergods i Sognet; heraf lagde han Dalsgaard med 4 mindre Gaarde under Havrekrogens Drift. Dalsgaard havde da en Aarrække været beboet af 3 Fæstere, hvoraf Jens Thomsen havde $\frac{1}{2}$ og Chr. Jensen og Niels Christensen hver $\frac{1}{4}$ af Gaarden.

¹⁾ Gandrupgaard kom 1536 fra Børglumkloster til Kronen, der 1573 afhændede Gaarden til Otto Banner paa Asdal. Derefter var Enevold Kruse Ejer; han solgte 1593 G. til Henrik Bildt i Hovgaard. 1621 afhændede Fru Dorthe Krabbe Gaarden med $6\frac{1}{2}$ Td. Hk. til Jørgen Grubbe, og 1652 solgte Ebbe Ulfelt G. til Jørgen Seefeldt paa Næs (Lindenborg), efter hvis Død Caspar Rolluf blev Ejer. Herefter Albert Bille paa Langholt og 1686 Pastor Peder Ægidissen, efter hvis Død 1688 Arvingerne solgte G. til Peder Rodsteen paa Langholt, der d. $21\frac{1}{3}$ 1689 afhændede den til Fru Kirstine Bech til Vraa.

Efter Thomas Bildt blev Lauritz Lauritzen Fæster paa Gandrupgaard, og efter hans Død o. 1630 var Sønnen Ove Lauritzen og Svigersønnen Thomas Thomsen fælles om Fæstet — derefter sidstnævntes Søn Svend Thomsen, der i Matr. 1688 staar som Fæster. 1687—88 blev Lars Andersen Krog Fæster, og hans Slægt beboede Gandrupgaard til o. 1800.

²⁾ Fru Dorthe levede ogsaa efter 1558.

Hartkornet, der 1662 var $12\frac{1}{2}$ Td., sattes 1664 til $9\frac{1}{2}$ og 1688 til $6\frac{1}{2}$ Td., og alle tre Fæstere havde i 1683 tilsammen 38 Tdr. Land under Plov.

I Sr Jens Bollers Skøde paa Havrekrogen, dat. 19. August 1743, nævnes: »Jens Sørensen Dalsgaard svarer af et Hus og 2 Agre i Havrekrogen 4 Rdlr. 3 Mark, Hans Christoffersen Snedker af et Hus paa Dalsgaards Grund 2 Rdlr.«

Det er særlig Matr. 89, man i Mands Minde har kaldt Dalsgaard, og Byens gamle husker endnu den forhenværende Adelsgaard som et lille tøget Sted. Da den ny Amtsvej for ca. 100 Aar siden blev anlagt, kom den til at gaa tværs igennem Gaardspladsen, saaledes at Dalsgaards Raaling kom til at ligge Nord og Nøds og Lade Syd for Landevejen.

Ved Udskiftningen 1800 tillagdes Matr. 89, 85 og 86 hver 2 Skpr. Hk., lige med de øvrige Langholts Huse.

Ved D a m m e n, Matr. 37. Damgaarden hørte oprindelig til Hovgaard, og 1656 var »Jep¹⁾ ved Dammen« Jørgen Kruses Fæster. Senere kom Gaarden under Fuirendal og derefter under Langholt. Forlængst splittet; paa Stedet et Kroghus.

D e g n e b o e l e t, Matr. 2 — er »den gamle Skole«. Præsteindberetningen 1553: »Der er degen boel« — og 1571: »— och haffuer hand (Degnen) deigne bolle af Westirhassing, skylder orligen 2 tønnder (Korn)« — 1690: »I V. H. By et Degnebol, som en Bonde paaboede, hvilket var moxen øde og forfalden og nu af Degnen repareres. Til samme Degnebol er 15 smaa Blokke²⁾ Jord, de 6 ligger østen op ad Degnebolet«. 1683 ejes Degnebolet af Aalborg lærde Skole, og Arealet under

¹⁾ I Kjær Hds. Tingbog nævnes ^{18/8} 1667 »Jep Laursen i Nør-bolle damb«.

²⁾ Blok: kort Ager.

Plov er 6 Tdr. Land. 1688: Hk. 0—4—3—0; Degnen hedder Peder Christensen Thord.

Desuden nævnes Byens Skolehus, Matr. 32. 1680, 83 og 88: »Et Gadehus, samtlige Bymænd tilhørende«. Huset, hvortil der 1688 hørte Jord til Hk. 0—1—1—1, var »byggt paa Grandegade«, og her boede en Skolemester, som læste med Byens Børn.

1690 beretter Skoleholder Oluf Olufsen om Skolens Beskaffenhed: »Et Skolehus paa 8 Fag, hvortil et lidet Stykke Jord, taxeret for 1 Skp., 1 Fdk., 1 Alb. Hk., hvoraf jeg kvartaliter skatter til Kgl. May.. Af hver Gaard en Skp. godt Korn for 3 fattige Børns Information, som ikke har Middel selv derfor at betale; men nu af en Del noget bekommes, af en Del slet intet. Faar jeg for hvert Barn, som ellers gaar i Skole, af Forældrene om Ugen 1 Skilling danske«.

1816 solgtes Skole og Jord til Lars Thomsen Toft i Nr. Toftegaard. Der holdtes nu Skole i Degneboligen, og Sognedegnen blev tillige Skolemester.

Faa repletten, Matr. 152. Paa dette Sted, hvor Fuglestræde udmunder i den gamle Landevej, samledes forud Byens 300 Faar, naar Hyrden om Morgen skulde drive dem ud paa Fællejorderne norden Byen.

Gaden, Matr. 81. Sted under Langholt. 1754 nævnes Anders Pedersen i Gaden, og senere nævnes en Række Fæstere og Ejere med Gadenavnet knyttet til deres Navne, f. Eks. 1798 Lars Larsen i Gaden og 1844 Jakob Nielsen Gaden. Sidstnævntes Søn Bertel Jakobsen Gaden købte $\frac{20}{12}$ 1897 sit Sted, der 1688 var sat til 0—6—0—0 Hk., af Godsejer Ahlmann paa Langholt. Han er vistnok Byens sidste Fæster.

Grøften, Matr. 75. Hørte til Krogaarden. 1751 døde gamle Jens Pedersen i Groben og 1781 Søren

Pedersen i Groben. Ved Udskiftningen var Henrik Vilhelmsen Fæster, senere Ejer; han købte meget Jord til, saa »Groben« nu er en lille Gaard.

Gyden, Matr. 54. Et Hus, som 1688 ansattes til Hk. 0—4—3—0. 1706 døde Helle Jensdtr. i G. — og 1745 Mads Nielsen i G.. Gyden, der hørte under Vraa og laa vesten for Krogaarden, er forlængst forsvundet. Ved Udskiftningen solgtes Jorden fra Huset og blev kort efter købt af Henrik Vilhelmsen i Groben.

Hald, Matr. 28 og 43, er en ældgammel Selvejergaard, der allerede ved Aar 1600 var beboet af 2 Fæstere. 1634 boede Lars Sørensen i Øster Hald (28) og Lars Jensen i Vester Hald (43). 1662 ansattes Hald til Hk. 9—1—1—1, og d. 15. Juni 1665 solgte Kronen Gaarden til Eiler Holch paa Elkjær — senere kom den til Langholt.

Vejen til Hvolgaard og Kjærsgaard gik mellem de to Haldgaarde; men oprindelig har Ø. Hald vist ligget vesten for Vejen, saa at V. Hald er den oprindelige Boplads. Begge Haldgaarde er i Mands Minde nedlagte.

Havrekrogen, Matr. 102, er oprindelig en Gaardspart af Hassing Hovgaard, som o. 1620 ejedes af Lars Vognsen. Hans Datter Kirsten bragte ved Giftermaal Gaarden til Niels Nielsen Munk (Vinranke) († 1626). Derefter ejedes den af deres Søn Niels Vognsen Munk († 1643), g. m. Elin, D. af en bohuslensk Storbonde, Reer Ollesen Green til Tjæreborg — og af Niels Vognsens to Sønner Richard og Christen Munk.

Richard var noget kivagtig og temmelig slem til Drammen, og om hans Stridigheder med Naboer og Slægtninge fortæller de gamle Tingbøger en hel Del.

Han holdt stærkt paa sin noget tvivlsomme adelige Byrd, men holdt sig dog ikke for god til at drikke en

Pægl med de Vester-Hassing Bønder og derefter udveksle Lussinger med dem.

Han var stærkt forgældet, og efter hans Død overtog en af Kreditorerne, Hr. Peder Ægidissen, Sognepræst i Vester-Hassing, hans Gaardspart, der dog endnu 1673 beboedes af »Regert Munchis Enche Else Munch og hendes Børn Niels og Anne«¹⁾.

D. 1. April 1673 stævnedes velbaarne Christen Munk (Richards Broder) Christen Mikkelsen i Hovgaard (vist Fæster af Kronens Gaardspart) »anlangendes ulovlig Vare, som findes i hans Hus og er bortkommet af den Halvgaardspart af Hovgaard, som velb. Chr. Munk af de kongelige Kommissarier er udlagt som sin Arvelod« — og d. 29. April s. A. skriver han sig »til Tierreborg og half Hassinghoffgaard«.

1664 sattes Hovgaard [med Havrekrogen] til 12 Tdr. Hk., og som Ejer anføres »Velbaarne Regert Munk og hans Arvinger«. Til Gaarden hørte en Vejr-mølle.

Havrekrogens 6 Tdr. Hk. forhøjedes ved Matriklen 1688 til 7—0—0—1, og da nævnes Gaarden »Haufrekrogen eller Half Hassing Hoffuitgaard«. Ejeren Hr. Peder døde dette Aar, hvorefter Hans von Lossov og derefter Oberst Lorentz v. Stürch kom i Besiddelse af Gaarden. Sidstnævnte købte en Del Bøndergods til og lagde deraf 10 Tdr. Hk. under Gaardens Drift (se Dalsgaard).

Stürchs Børn afhændede 1708 Havrekrogen til Peder Knudsen, efter hvis Død 1731 Rektor og Consistorialraad Th. Hopp i Aalborg blev Ejer. Hopp døde 1742, og der var nu flere Ejere, indtil H. 1776 blev solgt til Anders Skeel paa Langholt, som forpagtede den ud.

D. 5. Juni 1781 solgte Langholts ny Ejer, Johs. Mel-

¹⁾ Havrekrogen er udflyttet 1676—77.

ler Valeur, Havrekrogen til sin Fuldmægtig Jens Karmark, som 6. Juni 1782 afhændede Gaarden til Sr Otto Kjær († 1783), hvis Enke Dorothea Th. Hagstrøm udparcellerede den og 1786 solgte Hovedparcellen, 11 Tdr. Hk., til sin Broder Hans Hagstrøm († 1797), der allerede 1788 for 450 Rdlr. afhændede den til Niels Hansen (Meyling), efter hvis Død Aar 1800 den yderligere blev splittet. Hovedparcellen, nu kun 6½ Td. Hk., købtes af Knud Simonsen, der 1807 atter solgte den og bosatte sig i Ø. Hald.

Af senere Ejere kan nævnes Anders Jensen, Jens Andersen og Per Christian Rasmussen, alle med »Havkrog« knyttet til deres Navn. Gaarden hedder nemlig i Egnens Sprog »Hawkrogi«.

Gaarden er nu blot en almindelig Bondegaard — og kun Resterne af Fiskeparken samt Erindringen om Oberst v. Stürch, hvis Fane og Kaarde endnu hænger i Kirkens Sakristi, minder om fordums Storhed.

Havrekrogen er altsaa en Parcel af Hovgaard. Derfor virker det lidt mærkeligt, naar Markbogen 1683 beretter, at der til Hovgaards 6 Tdr. Hk. hører et Areal af 35½ Td. Land under Plov, og at denne Jord ligger i V.-Hassing Bymark, Ager til Ager med Bymændenes Jorder — medens der til Havrekrogens 6 Tdr. Hk. hører 144 Agre, ialt 41 Tdr. Land under Plov — men at denne Jord er Særjord østen til Byen omkring Gaarden. Forklaringen maa være denne, at Hovgaard er den oprindelige Gaard, og at Havrekrogen har sit Areal fra en til Hovgaard hørende stor Skovlod, hvilket stemmer dermed, at der ved Havrekrogen har ligget en Skov, efter hvilken Gaarden har faaet Navn.

D. 29. Maj 1655 eksisterede Skoven endnu; thi da sagtøgte Jacob Maaneskjold i Øster-Hassing sin Fætter Richard Munch, »at han skulde skifte den Skov Haur-

krogen med ham«. Jacobs Mor var Søster til Richards Far, og hans Sagsanlæg var vel et Forsøg paa at bjerge lidt Mødrenearv, et Forsøg, som ogsaa Richards Søstre, Else og Ingeborg, foretog en halv Snes Aar senere. Disse Forsøg løb ud i Sandet; thi Richards Slægtninge kunde lettere plukke Haar af en skaldet, end de kunde plukke Penge fra ham.

Havrekrog Skov blev ødelagt af Svenskerne i Krigen 1657—59, idet de helt forhuggede den.

Vester-Hassing Hovgaard, Matr. 38, er en ældgammel Adelsgaard, der o. 1400 beboedes af velbyrdige Hr. Thorluf Pedersen og hans Hustru Fru Merethe.

Deres Døtre Gyde og Marine blev gift med Jens Hval, der 1407 havde Hassinggaard i Fæste, og Niels Basse. Søstrene havde hver en Søn ved Navn Thorluf, og 1454 var baade Thorluf Hval og Thorluf Basse voksne. Nævnte Aar skænkede de efter deres afdøde Forældres Ønske en Gaard i Staa, hvis Fæster hed Peder Svendsen, til Vor Frue Kloster i Aalborg for Sjælemesser, som skulde læses over dem selv og deres Forfædre. Thorluf Basse, der levede endnu 1511, boede paa Gjerumgaard (ved Frederikshavn), som 1536 ejedes af Sønnen Jens Basse. Endnu 1553 ejede Jens Basse Enke Fru Marine Bøndergods i Vester-Hassing.

Thorluf Hval, der i Modsætning til Fætteren allerede i 1454 var gift, fik Hassing Hovgaard efter Forældrene. Hans Kone hed Marine. I en Skelstrid, som 1460 udkæmpedes mellem Gandrup og Vesterhassing Byer, nævnes »den velbaarne Mand Thorleff Hval i Vesterhassing«.

Rimeligvis ved Ægteskab med hans Datter kom Per Bildt kort før 1500 i Besiddelse af Hovgaard, hvor han boede 1503. Paa Gaarden Donsted ved Albæk nævnes

1517 og 36 Jørgen Bildt og 1543 og 56 Knud Pedersen Bildt.

Rimeligvis er Jørgen identisk med den Jørgen Bildt, som 1525 fæstede Gandrupgaard af Vitskjøl Kloster (se Dalsgaard), og Knud er nok den Knud Bildt, som 1540 var Kronens Fæster paa Hovgaard i Aaby Sogn. Disse to er sikkert Per Bildts Sønner. En tredje Søn hed Jens, og den fjerde er Thorluf Pedersen Bildt til Hovgaard, som 1525 med sin Søster Karines Samtykke solgte Gods i Hassinglund til Helligaandshuset i Aalborg.

Karine blev gift med Søren Munk (Vinranke) i Morum og ved ham Stammoder til den ansete Munk-Slægt i Ulsted (Gettrup).

Thorluf Bildt var gift 1. G. m. Ane Mouritzdr. Benderup, efter hvis Død han ægtede Fru Abel Thomsdr. Roed, der 1553 sad som Enke paa Hassinggaard (ikke Hassing Hovgaard).

Hun var D. af Thomas Roed paa Vaarstgaard og gift 1. G. m. Christen Høeg (Banner) til Fladholt, som 1530 og senere havde Hassinggaard i Fæste af Hr. Mogens Gjøe.

Thorlufs sidste Ægteskab var barnløst. Han levede 1565, men var død 1568, da Gaarden ejedes af »Knud Bildt og hans Søskende«, d. v. s. Børnene af 1. Ægteskab.

Samme Knud Bildt kaldes 1566 »Kongens Dreng«, d. v. s. Svend, og nævnte Aar skænkede Kong Frederik II ham: »—¹⁾ den Gaard i Staa, som hans Forældre (d. e. Forfædre) skulde have givet til Vor Frue Kloster i Vor Købstad Aalborg, og som Peder Svendsen den Tid paaboede, for Messe og anden Tjeneste, som den Tid holdes skulde. Da nu Klosteret og Tjenesten er

¹⁾ Kronens Skøder.

øde, under og giver Kongelig Majestæt forskrevne Knud Bildt for^{ne} Gaard i Staa«.

Omtalte Gaard i Staa er Overbygaard, som endnu 1662 tilhørte Ejeren af Hovgaard, Jørgen Kruse, der desuden i Staa ejede $\frac{1}{2}$ Østergaard og Hus Matr. 16. 1580 ejedes Hovgaard af Knuds Broder Henrik Thorlufsen Bildt, der i mange Aar var Kirkeværge.

Hans Hustru Maren Prip var Datter af Kongens Lensmand paa Pandum, Hr. Jørgen Prip.

Hans Søster Johanne Bildt, g. m. Knud Pedersen Leve, ejede Gods i Øster-Hassing, og en anden Søster Dorthe Bildt var gift med Jens Vognsen.

Henrik Bildt havde vist ingen Børn¹⁾; thi da han 1613 døde, fik Maren Prip tilstaaet Livsophold paa Hovgaard til sin Død, der først indtraf 1650. Hun skal være blevet 100 Aar gammel.

Efter Henrik Bildt blev Lars Jørgensen Vognsen Ejer af Hovgaard, der efter hans Død — eller maaske før — synes at være bleven delt saaledes, at Datteren af 1. Ægteskab, Kirsten Larsdatter, fik Havrekrogens Part, medens hans 2. Hustru, Anne Pedersdtr. Maaneskjold, fik Hovgaards Part. Fru Anne havde, før hun ægtede Lars Vognsen, været gift med Thormod Madsen Straale i Norge, og efter Lars' Død blev hun gift med Hans Jensen Dyre paa Knivholt. Den 24. Febr. 1656 solgte hun Hovgaard med Bøndergods til sin Svoger, Jørgen Kruse paa Kjærsgaard i Tornby Sogn († 1666), der 1617 paa Hovgaard havde holdt Bryllup med Hans Dyres Søster Christence, Enke efter Erik Høeg paa Klarupgaard.

¹⁾ »Velbaarne Laurids Bild til Hassinggaard«, der 1650 nævnes i Kjær Herreds Tingbog, synes ikke at kunne placeres blandt Vester-Hassing Bildterne.

Jørgens Ægteskab var barnløst, og Godset i Vester-Hassing blev splittet.

Hovgaard solgte han Aaret før sin Død til Otto Pogwisch, der 1668 afhændede Gaarden til Kronen, som straks solgte den til Nicolai Benning paa Hjermelevgaard, der 1672 atter mageskiftede den til Kronen, som udlagde den med sit øvrige Gods i Sognet til Ryttergods — og 1715 blev den med mere Gods afhændet til Langholt.

Siden Maren Prips Død har Hovgaard ikke været beboet af adelige; men en Række Fæstebønder og Selvejere kendes: 1656 Jacob Knudsen, 1688 Povl Sørensen, 1710—20 Niels Thomsen, S. af Thomas Nielsen i Kjærsgaard, 1741 og 78 Peder Mortensen Kolding, derefter Jens Nielsen Hovgaard og (1844) Jens Jensen Hovgaard.

Herefter Ejere af forskellige Slægter, indtil Gaarden i 1906 blev nedbrudt og Jorderne splittede.

Paa Pladsen ligger nu Mejeriet og Elektricitetsværket, hvis Maskiner brummer deres Sang paa det Sted, hvor de gamle Hvaller, Bildter og Kruser forud svang deres Kvinder til Fjaalens Toner og tømte deres Bægre i muntert Lag.

Et Tingsvidne af Kjær Herredsting fortæller d. 19. Sept. 1676, at Hovgaard da var brændt. Det er rimeligvis efter denne Brand, at Havrekrogens Bygninger er blevet opført paa den store Skovled Øst for Byen. Før den Tid har de to Familier boet i Gaarde sammen.

Hovgaards Mølle, Matr. 101. Vindmølle, opført paa Hovgaards Grund. I Jørgen Kruses Skøde af 1656 nævnes »½ Veyermølle«, d. v. s. Hovgaard og Havrekrogen var fælles om den. Den nævnes ogsaa i Matriklerne 1662 og 64, og i Matr. 1688 kaldes den Øster Mølle i Modsætning til Kjærsgaards Mølle. Nævnte

Aar var Ane Jespersdatter i Staagaard Ejer og Jens Jespersen Fæster.

Selve Møllen ansattes til Hk. 1—0—2—0 og det tilhørende Hus til 0—1—1—2.

1772 solgte Staagaards Ejer Møllen til Herredsskriver H. J. Fanø paa Havrekrogen, der 1798 afstod den tillige med en Gaardslod i Byen, ialt 3 Tdr. Hk., til Tønnes Christensen, Skoleholder i Hals, som Aaret efter solgte den til Christen Sørensen Søraa (senere paa Egholm). 1802 købte Kræn Søraa 3 Tdr. Hk. af Hvolgaards Jord til sin Ejendom, som han 1814 solgte til sin Svoger Møller Jørgen Jørgensen (Kjærulf) fra Dal Mølle ved Hjallerup (senere i Voerbjerg).

Hvolgaard, Matr. 27. Tilhørte 1662 Kronen, men solgtes d. 27. Juli 1664 til Fyns Landsdommer Jens Lassen paa Dalum — kom atter til Kronen, der 1715 solgte den til Regimentsskriver Marcus Ulsøe, der 1710 boede paa Havrekrogen, dog vist kun som Lejer. Gaarden skiftede nu hyppigt Ejer og beboedes til o. 1750 af flere prominente Personer, f. Eks. Kaptajn de Behr, Gutzon Colding og Major Lowzow. 1770 solgte Sr Abraham Møllerschys Hvolgaard til A. Skeel paa Langholt. Gaarden har i mange Aar været beboet og ejet af en Gren af den ansete Selvejerbondeslægt Levisen, der stammer fra Løve Nielsen, som o. 1600 boede i Gandrup (nuværende Matr. Nr. 8). Det gamle Hvolgaard laa lige Sydøst for den nuværende Gaard. De ældste kendte Fæstere er 1562 Jens Jensen og 1601 Niels Jensen. 1610 boede Lars Nielsen og Ane Mortensdtr. i Hvolgaard. Per Lauritzen, som 1622 fæstede Gaarden, er en Søn. En anden Søn Niels Lauritzen blev gift med Johanne, D. af Espen Pedersen paa Sdr. Rottrup, som han fik i Fæste efter Svigerfaderen. Den kendte Major Anders Lauritzen, som i 1659 med saa

megen Bravour forsvarede Hals Skanse mod Svenskerne, og hvis Herkomst er ukendt, var vistnok ogsaa deres Søn. Et Vers i Anders Lauritzens Vise: »Anders saa sin Tid — gjorde saa sin Flid — allerbedst som han kunde — som en god Vendsyssels Bønde — osv.« — tyder paa, at han nedstammer fra ansete vendsysselske Bønderfolk. Denne hans Afstamning og hans Bekendtskab med Egnens Mænd forklarer ogsaa, at disse saa villigt mødte i Hals for at hjælpe ham mod Svenskerne.

Efter at Majoren havde forladt Hals, mødte ovennævnte Niels Lauritzens Søn, Lars Nielsen i Rottrup, for ham paa Tinge — hvilket bestyrker min Gisning om Majorens Herkomst.

Hækken, Matr. 40. Kaldes i den ældste Kirkebog for »Hecken«. Traditionen beretter, at da Wallensteins Hær i 1627—29 havde oversvømmet Jylland, var der indkvarteret Ryttere i Gaarden. Disse Ryttere gav Gaarden Navn, idet de fortalte deres Kammerater, at de boede ved der Heck, Byledet. Det passede; thi Hækken laa lige indenfor det nordøstre Led, og Navnet blev saa hængende ved Stedet. Slægten i Gaarden er gammel, og af Fæstere og Ejere kendes: 1662 Lars Thomsen, 1688 Niels Laursen, 1724 og 41 Christen Andersen, 1762 Svend Svendsen, 1778 og 1801 Søren Andersen, 1844 Anders Sørensen, fra 1867 Søren Andersen († 1904), derpaa Anders Sørensen († 1901) og fra 1920 Jens Sørensen. Hækken, der, saa langt tilbage, som vi kan følge den, altid har hørt under Langholt — ansattes 1688 til Hk. 4—4—3—2. Den havde da 24 Tdr. Land under Plov.

Kilden, Matr. 41. Fæstegaard under Langholt. 1710 Peder Hansen ved Kilden, 1778 Jens Sørensen Kilde

og 1810 Christen i Kilden. »Tjaalen«, som de gamle sagde, er forlængst forsvundet.

Kirkegaard, Matr. 42. Er formodentlig identisk med det 1553 nævnte »Gudtz Legoms boel, som presten holder lyse af paa høy Alter, giffuer 1 Pund¹⁾ bygh«.

Kaldes 1672 for »Vester Hassing Kirchebolle«. 1688: Fæstere Lars Nielsen og Hans Lauridsen, Herligheden til Kongl. Mayestæt, Landgilden til Kirken, Hk. 5—4—1—1. Landgilden var 4 Tdr. Havre, 1 Svin og et Læs Liimsten — og 1680 bemærkedes, at af Gaarden Hartkorn svares »til Vester Hassing Kirke Biug«.

Da Kirken i Aarene 1727—36 ingen Indtægt havde haft af Gaarden, men 200 Rdls. Udgift, blev den efter indhentet kongelig Tilladelse d. 2. Marts 1736 solgt ved offentlig Auktion; Rektor Hopp paa Havrekrogen købte den for 22 Rigsdaler + Restancer, ialt 60 Rdls. 4 Mk. 7 Skilling. Af Gaardens to Halvgaarde blev den enes Bygninger nedbrudte og Jorderne lagt under Havrekrogen og senere under Krogaarden, da denne 1743 blev oprettet — den anden Halvgaard, Matr. 42, eksisterede i mange Aar som Fæstegaard under Langholt, indtil Peder Martinus Nielsen i 1858 købte den til Selveje. Nu nedlagt.

Kjær, Matr. 19. Oprindelig een Gaard med Matr. 18. Tilhørte allerede 1662 Aalborg Hospital. I 1740erne, da Kvægpesten gik over Lande, døde, fortælles der, næsten alle Byens Kreaturer — kun »Jens Tjar« havde sine i Behold. Nogle mente, at Dyrene i Kjær ikke kunde smittes, fordi de havde sorte Tunger, andre holdt paa, at Jens kunde mere end sit Fadervor.

Men hele Sagen var, at Jens Kjær isolerede sine Kreaturer i en Jordhytte »nør i Marken« og var meget

¹⁾ 1 Pund = 2 Tdr.

omhyggelig med at bevare dem for Smitte. Jens Kjærs Efterslægt beboede Gaarden, indtil den for nogle Aar siden blev nedlagt.

Kjærsgaard¹⁾, Matr. 33. Ældgammel Selvejergaard og Byens største, som 1688 sattes til Hk. 10—6—1—1. Oprindelig under Kronen — men afhændedes d. 13. Juli 1593 til Langholt, af hvis Ejer, N. P. Ahlman, Christen Jensen i 1846 købte den til Selveje.

Kjærsgaard var stedse beboet af ansete og velhavende Bønder: 1563 og 87 Povl Laursen Staldsvend, der var Kirkeværge sammen med Christen Yde paa Hassinggaard, 1593 Christen Nielsen, derefter Jens Christensen, 1631 Christen Jensen, o. 1648—80 Thomas Nielsen, 1688 Jens Thursden, 1710 og 1724 Peder Christensen (af Hvolgaard), 1738—79 Bertel Pedersen, 1779—1800 Chr. Bertelsen, derefter Anders Jørgensen († 1827), Chr. Jensen, fra 1856 Jens Christensen, fra 1888 Jens Jungersen Jensen og 1920 Niels Bjerregaard af Staa. Til Gaarden hørte en Endel Skov og en Vindmølle.

Kjærsgaards Mølle, Matr. 115. Nævnes i Matriklerne »En Veiermølle paa den Gaards Grund — 1 Td. Hk.« (1680); kaldes ogsaa Vester Mølle. Fulgte Gaarden under Langholt. D. 21. Maj 1788 købte Anders Pedersen Laden Kjærsgaard Mølle: Mølleskyld 0—6—1—2 og Hk. til Huset 0—0—2—1, som dog senere atter er købt til Kjærsgaard.

Kolding, Matr. 12. Ældgammel Selvejergaard. 1553 nævnes blandt Kjær Herreds Selvejergods: »En fri Bondegård, som giver aarlig Leding til Aalborg-hus 9 Skill.«. 1562 svarer Selvejerbonden »Las Mortensen af Kollings Jord 2 Skill. Ledingspenge«. Kro-

¹⁾ Det ældste Kjærsgaard laa lige sønden for den nuværende Gaard.

nen maa have ejet Gaardens Herlighed. 1610¹⁾ giver Anders Christensen i K. 1 Daler i Extraskat. 1662 er Morten Andersen Fæster og 1683 Anders Mortensen. Sidstnævnte Aar er Anders Lauritzen paa Vesterladen Ejer af Gaarden; men Herligheden tilhører stadig Kronen. Den gamle Kolding-Slægt beboede i mange Aar Gaarden, som 1715 kom under Langholt. Gaarden er nu splittet; paa Stedet ligger et Vinkelhus.

Kringeltoften, Matr. 74. Hed ogsaa Kringelhaven og var oprindelig 2 Smaasteder, som ved Udsiftningen sammenlagdes. 1656: »Kringeltoft, Peder Pedersen, skylder 1 Ort — Noch en bollig ibidem, Simon Christensen paabor, skylder 8 Skpr. Rug«. Begge Stederne tilhørte 1688 Jørgen Kruses Broderdøtre, Jomfruerne Anne og Birgitte Kruse til Baggesvogn og hørte 1724 under Vraa, senere til Gettrup. 1809 købte Thomas Fanø Gaarden med Hk. 1—7—0—0. Forlængst nedlagt.

Krogaarden, Matr. 25. Er oprettet af flere Smaasteder. 1662: Thorluf Jensen, 1688 og 1724 Knud Christensen, Kroemand. Kroen sattes 1688 til Hk. 0—4—1—1.

1680 ejede Stefan Thomsen paa Agdrup, en af Herredets Storbønder, Gods i Vester-Hassing, og hans Sønnesøn Stefan Thomsen Brøndlund, Købmand i Aalborg, købte i 1740erne flere Ejendomme i Byen og opbyggede, vist 1743, Krogaarden, hvortil han lagde Jorden fra 5—6 Smaasteder. D. 11. Jan. købte han paa Auktion et Hus af Hk. 0—4—1—1, »som har tilhørt afgangne (afdøde) Lars Nielsen Kroemand« — Kroprivilegiet havde han erhvervet d. 25. Juni 1742. Den

¹⁾ 1601 ejedes Kolding af Herredsfoged Søren Skrifer i Holt og senere af hans Søn Peder Selgensen, der d. 17/5 1631 solgte Gaarden til Jep Thomsen i Knøldgaard.

ny Gaard var paa ca. 7 Tdr. Hk. — og her boede Stefan Brøndlund en Aarrække, indtil han d. 21. Oktbr. 1757 afhændede Gaarden, »som jeg selv iboer«, til Sr Christen Bleggraf, tidligere Godsforvalter paa Sebberkloster. Til Krogaarden hørte 15 Huse med og uden Jord. Den arvedes af Peder Martinus Bleggraf, som ægtede Otto Kjærs Enke, Dorthea Hagstrøm paa Havrekrogen, som 1793 bragte den til sin tredje Mand, Thomas Fanøe, Søn af Herredsskriver H. J. Fanøe paa Hovgaards Mølle.

1821 købte Morten Olesen fra Egholm Gaarden, som 1857 arvedes af Jens Mortensen, og 1879 af dennes Svigersøn C. J. A. Ottosen (af Holtegaard-Slægten). Nuværende Ejer, M. B. Kaasgaard, C. Ottosens Svigersøn, opbyggede — efter Branden for nogle Aar siden — Gaarden paa den store Indlod Øst for Byen. Gaarden var kgl. privilegeret Kro indtil 1918.

Krogen, Matr. 36. Tilhørte 1662 og 88 Kronen, men afhændedes 1715 til Langholt. 1662 og 83 var Jens Mortensen Kronens Fæster. 1688 nævnes Peder Sørensen Krog; hans Hk. sattes til 4—1—0—2, og han havde 22 Tdr. Land under Plov. 1745 døde Søren Pedersen Krog, og herefter nævnes som Fæstere og Ejere: 1768 Lars Jensen Krog, 1805 og 44 Jens Larsen Krog, fra 1848 Bertel Jensen Krog, fra 1885 Christen Bertelsen Krog, og fra 1916 Niels Spliid.

Denne Krog-Slægt er ikke identisk med Herredsfogedslægten Krog paa Gandrupgaard; men stammer sikkert fra Niels Lauritzen Krog, som 1588 var Præst i Vester-Hassing.

Lars Christians Gaard, Matr. 24. Under Kronen — 1715 købt til Hospitalet. Oprindelig een Gaard med Matr. 23. Lars Chr. Christensen, der 1844 staar som Fæster, var klog Mand og Dyredoktor —

særlig var syge Grisesøer hans Speciale. Naar han blev kaldt til en syg So, sagde han altid: »I haar wal intj i Pæl Bræiwn?«, og ankommen til Svinestien bemærkede han højtideligt: »Si saa, bette Folkens, no ma I heller go jer Wej, for dehær ska' mæ aa Sowwen helst wær jenner om!«

Slette Mennesker paastod imidlertid, at Doktoren snød Patienten skammeligt med Medicinen, og de gamle véd at fortælle om de mange Puds, som den opvoksende vantro Ungdom spillede Lars Christian, da han blev ældre.

I Mands Minde har Vester-Hassing haft endnu en »klog Mand«, nemlig Niels Chr. Andersen, »Ørtowti« kaldet. Han havde for 60—70 Aar siden en stor Praksis i Kjær Herred; thi foruden at være Doktor kunde han signe og vise igen, samt, naar galt skulde være, slaa Øjet ud paa en Tyv. Mane kunde han dog ikke; dertil var han for daarlig lært, sagde han. Med den stigende Oplysning dalede Ørtofts Anseelse stærkt.

Ved Ledet, Matr. 49 b. 1749 ægtede Jens Jensen Enken Kirsten Christensdr. »ved Ledet«.

Huset hed ogsaa Ravnskovhuset efter Niels Nielsen Ravnskov, som sidst i 1700erne beboede det.

Lægaard, Matr. 82. Gammelt Fæstested under Langholt, der o. 1700 købte det fra Elkjær. Hk. 1688: 0—1—0—2, ved Udskiftn. 0—2—0—0.

Fæstere: 1680 Morten Pedersen Rytter, 1688 Niels Jensen Rytter, 1724 og 68 Thomas Pedersen, 1778 og 89 Jep Andersen, 1805 og 12 Søren Sørensen Lægaard og 1844 Jørgen Jensen Ryborg. Var vel oprindelig en Gaard; nu nedlagt. Navnet Lægaard er gaaet over paa den nærliggende Gaard Sønder Trankjær.

Manstrup — ikke Wardstrup, som i »Trap« angivet. 1638 nævnes Jep i Manstrup. Nævnte Aar købte

Frederik Reedtz Gaarden af Kronen, som dog atter 1662 var Ejer. 1662: »Christen Thøgersen $\frac{1}{2}$ boel i for^{ne} By, kaldes Manstrup, Hk. 1—1—1—1«. Laa lige østen (?) til Hvolgaard, hvortil Stedet kort efter 1700 blev lagt. Paa Bopladsen laa endnu 1750 et Hus, beboet af Fæsteren Jens Pedersen.

Mensalgaarden, Matr. 6. Hørte indtil 1880, da Provst Bjerre solgte den til Peder Thomsen, til Præsteembedet. 1738 døde »Niels Pedersen, som boede nord for Præstegaarden i Mensalstedet«.

Momgaard — en Gaard, som allerede var forsvundet, da den ældste Matrikel i 1662 sattes. Laa vist ved den Vej, som gaar Øst paa fra Fuglestræde. 1730 nævnes iblandt Marcus Ulsøes Gods i Vester-Hassing: »En øde Byggeplads mellem Morten Hollensen paa vester og Christen Sørensen paa øster Side, Momgaard kaldet«.

Mus Huset, Matr. 91. Hus under Langholt. Beboet sidst i 1700erne af Lars Zakariassen, 1805 og 44 af Chr. Johansen Muus. Købt til Selveje 1858 af N. P. Jensen, der 1867 afhændede Huset til P. Bertelsen.

Nørgaard, Matr. 15. Dannede sammen med Matr. 14 en Helgaard. Hk. 1688: 6—7—0—1. Krongods til 1715, da den afhændedes til Aalborg Hospital. D. 17. Febr. 1687 fæstede Per Lauritzen fra Staa Gaarden efter salig Jens Nielsen, hvis Enke Maren Laursdatter han ægtede.

Ved Udskiftning hed Fæsteren Jørgen Hansen, derefter Thomas Larsen Krog, Morten Thomsen Langtved (Krog), Thomas Christensen Krog, hvis Stedsøn Lars Mortensen Krog d. 18. Juni 1861 købte Gaarden til Selveje for 2200 Rdlr. 1879 udflyttet Nord for Byen.

Tæt vesten for det udflyttede Nørgaard laa fordum

paa begge Sider af Vejen til Horsens et Buskads, som kaldtes »Sørgebuskene«.

Naar de gamle passerede dette Sted, gjorde de altid Knæfald — men hvorfor vidste ingen.

Overgaard, Matr. 21. Beboedes 1662 af Kronens Bonde Anders Andersen, efter hvem Lars Jensen i 1683 og 88 nævnes. Hk. 1688: 5—7—3—1.

D. 14. Maj 1718 fæstede Lars Sørensen — af Aalborg Hospital — Overgaard, »som Niels Christensen i stor Armod fradøde«, og 1722 oplod han sin Broder Jens Sørensen Gaarden.

Fra 16. Juni 1730 Morten Andersen, der for sin Armods Skyld ifølge Dom af 6. Marts 1750 frasattes Gaarden, »som han i lang Tid havde besiddet«.

Næste Fæster var Jens Madsen af Uttrup; men allerede d. 29. Okt. 1750 fæstede Anders Laursen Overgaard, »der før var fæstet til Jens Madsen, som rømte derfra«.

D. 25. Jan. 1782 Sønnen Christen Andreasen og 26. Septb. 1822 hans Søn Niels Christensen, som 10. Febr. 1832 frivilligen fratraadte Fæstet til Niels Pedersen af Staa, der købte Gaarden til Selveje og efterfulgtes af Peder Nielsen (Kolding) 1880 og Peder Martinus Pedersen 1894 (nu paa Bakgaarden). 1916 brændte Overgaard, hvorefter Jorderne splittedes.

Peberringen, Matr. 7. Kaldtes ogsaa »det vestre Put-Sted« og var oprindelig en Part af Putten (se nedenfor). 1814 købte Anders Christensen et af Præstens Mensalsteder, Peberringen kaldet, af Hk. 0—2—0—0.

Præstegaarden, Matr. 1. Tilhørte 1662 og 1688 Kronen og ansattes sidstn. Aar til Hk. 9—0—0—2.

Præsten havde Gaarden fri for Landgilde, men

maatte svare Biskoppen i Aalborg 2 Rdlr. aarlig i Gæsteripenge.

1553 var Gaardens Rugsæd $\frac{1}{2}$ Læst¹⁾, Byg 10 Pund²⁾, Havre 3 Pund³⁾, Eng 60 Læs Hø.

1571 var Udsæden: Rug 16 Tdr., Byg 20 Tdr., Havre 7 Tdr. og Høavlen 80 Læs — og Præsten beklager, at hans rette Fædrift, som har været af Arilds Tid, er gennempløjet og forment. Han nyder 8 Tønder Byg af 4 til Embedet hørende Boel, hans Korntiende er 20 Tdr. Rug, 20 Tdr. Byg og 7 Tdr. Havre, Kvægtienden er 16 Lam og 1 Kalv og Offeret 12 Mark. 1690 fortæller Præsten, at Højtidsofferet nu beløber sig til 32 Sletdaler, St. Hans- og Paaskerente, samt Kvægtiende til 28 Sletdaler — »og derunder, saasom jeg nødes til at tage af mange, af hvilke jeg ellers intet kunde bekomme, andre smaa Villigheder«.

Han klager over, at der hverken er Olden eller Ildebrand, »hvilket er min største Nød og Klage«.

Præstegaarden blev senere tillagt Embedet; den er, hvad dens Beliggenhed tyder paa, den gamle Præstegaard fra den katolske Tid.

Men Gaarden, Matr. 13, har vistnok ogsaa hørt til Embedet.

Den var en betydelig Ejendom — 1688: Hk. 6—7—0—0, og nævnte Aar beboedes den af Kronens Tjener Peder Jensen »i Præstegaarden«. Samme Peder Jensen, som forøvrigt var fra Vester Aslund, havde d. 22. Juni 1685 »fæstet en halv Gaard til den halve, han i Forvejen havde« — af Aalborg Hospital.

Meningen er formodentlig, at Gaarden allerede da af Kronen var pantsat til Hospitalet, eller at Hospi-

¹⁾ 1 Læst Rug = 24 Tdr.

²⁾ 1 Pund Rug eller Byg = 2 Tdr.

³⁾ 1 Pund Havre = 4 Tdr.

talet vel ejede Gaarden, men Kronen havde forbeholdt sig Herligheden¹⁾).

Putten, Matr. 9 og 7. Mensalgaard til Præstembedet. 1625: »It bolig i V. H. naffn Putten, som paa-bor Maren Pedersdtr., Niels Povelszen, giffuer begge til aarlig Skyld byg 2 Tønder«. 1711 havde »Thamis Lauritzen i Putten« Krohold. Ejendommen blev delt i Øster og Vester Putten (Peberringen).

Pyt-Gaarden, Matr. 35. En betydelig Ejendom, der 1662 beboedes af Kronens Bonde Lars Jostesen. Gaarden var da pantsat til Ejler Holch til Elkjær, som 15. Juni 1665 købte den med mere Gods i Sognet.

Ved Udskiftningen beboedes den af Christen Stephansen Pyt, og den blev 1858 af Bertel Jensen Krog lagt under Krogen. Pyt-Slægten stammer vist fra Kindrup.

Da Amtsvejen blev anlagt, ønskede Vejinspektoratet at lægge den gennem Pyt-Gaarden, hvilket Ejeren modsatte sig; den kom saa til at gaa østen og norden om Gaarden.

Herved fremkom de to skarpe Sving ved Byens vestlige Indkørsel, som den Dag i Dag er Bilfolkets Skræk.

Rendled, Matr. 50. 1662: »½ boel, Christen Mikelsen, tiener til Elkjær« — hørte 1688 til Langholt. 1762 døde Thomas Nielsen i Rendleff og efterfulgtes af Svigersønnen Mads Christensen Svensk. 1799 solgte Povl Lang paa Langholt »et Sted, Rendlef kaldet, af Hk. 2—2—1—2, til Fru Enkepastorinde Ryge²⁾ i Rygegaarden«, og 1810 afhændede Fru Ryge Rendledhuset

¹⁾ Ved Herlighed forstod man visse Rettigheder ved en Ejendom, f. Eks. Jagt og Fiskeri samt undertiden Forkøbsret, samt Ret til Lejermaals- og Sagefaldsbøder. Ikke altid ejede Selvejerbønderne Herligheden til deres Gaarde.

²⁾ Formodentlig Enke efter Pastor Ryge i Mou.

med de 3 Skpr. Hk., som ved Udskiftningen blev Huset tillagt, til Lars Thomsen Toft.

Rendledhuset er forlængst borte.

Riberhuset, Matr. 57. Hørte 1720 til Marcus Ulsøes Gods. 1730 svarede Christen Riber af $\frac{1}{2}$ Gadehus 1 Rdlr. 12 Skill. i Landgilde; 1743: »Et Hus øde, før Gl. Chr. Riber«.

Rustkammeret, Matr. 79. D. 21. Maj 1849 solgte Thomas Fanø Huset til Karen Christensdatter — »dog skal Fanøes Datter Maren bo gratis i en Lejlighed i nær Ende af Huset«.

I Landmilitsens Dage opbevaredes her Folks Bøsser og Sabler.

Rygegaarden, Matr. 26. Fæstegaard under Langholt. Købt af Pastor Ryge (i Mou?), hvis Enke 1812 solgte den til Sogndegn Gildsig.

Sanden, Matr. 49 a. D. 18. April 1676 stævnedes Christen Nielsen i Havrekrogen Niels Christensen i Sanden. 1683 beboede N. C. »et Hus paa Skorsten-gaards Grund«, og 1688 ansattes Huset til Hk. 0—0—1—1. Fæsteren hed da Anders Pedersen, og Ane Jespersdatter i Staagaard var Ejer.

1743 solgte Sr Mads Hovgaard, Forpagter paa Hals Ladegaard, bl. a. »Et Hus paa Sanden, beboet af Ingeborg Olufsdatter, før Salig Jørgen Hansen, Landgilde 4 Rdlr.«.

Navnet er gaaet over paa det nærliggende Skorsten-gaard.

Sivibusken, Matr. 90. Kaldtes ogsaa for Busken. 1664 nævnes »Niels Jensen i Syvibusken«, hvis Hk. 1688 sattes til 0—5—3—2. 1778 var det meste af Jorden taget fra Stedet, hvoraf Anders Andersen Busk svarede 4 Rdlr. i Landgilde til Langholt, som havde

købt Ejendommen fra Kronen. Ved Udskiftningen fik Sivibusken Jord af Hk. 0—2—0—0.

Skorstengaard, Matr. 39 — nu Sanden. »Saajjen« er rimeligvis den første Gaard i Byen, hvor den murede Skorsten afløste det gamle Lyrehul. 1662 tilhørte Gaarden Richard Munch i Hovgaard (Havrekrogen), og hans Fæster hed Povl Rasmussen. 1688 blev den sat til Hk. 5—0—0—0, og Ane Jespersdtr. i Staa var da Ejer. En senere Ejer var Forpagter Mads Hovgaard i Hals, og ved Auktionen efter ham d. 16. Okt. 1750 købte Sønnen Ove Hovgaard Skorstengaard, som han dog snart solgte til sin Svoger Pastor Jacob Holm (i V. Brønderslev og Jerslev), der d. 18. Dec. 1770 afhændede Gaarden til Kammerherre Andreas Skeel paa Langholt. Der var i mange Aar to Fæstere paa Ejendommen: 1662 Povl Rasmussen og Niels Andersen, 1683 Mads og Niels Mortensen samt Niels Pedersen, 1710 Peder Nielsen og Peder Andersen Sand, 1731 Anders Pedersen Sand, 1750 Peder Andersen Sand, 1770 Anders Pedersen og Niels Pedersen, 1798 Sognefoged Peder Andersen Sand, 1844 Anders Pedersen, 1853 Christen Pedersen, derefter Stephan Andersen (fra Hækken) og 1881 Jens Stephansen. Gaarden har vel faaet Navnet Sanden efter ovennævnte Fæsterslægt; men det ældste Navn, Skorstengaard, holdt sig til henimod 1800.

Smedjen, Matr. 69. I den gamle Bysmedje boede 1757 Jens Møller, som af Hus og Smedje svarede 3 Rdlr. i Landgilde til Stefan Brøndlund. Her boede nogle Aar derefter Jens Povlsen Smed; men senere købte han Hus Matr. 30 (lige over for Smedjen), hvortil han 1786 købte en Lod paa 1 Td. Hk. fra Havrekrogen af Otto Kjærs Enke. Denne Ejendom, af Hk. 1—3—3—2, afstod han d. 4. April 1803 til Sønnen Jens

Poulsen (Smed). 1801 beboedes Bysmedjen af Mads Mortensen Smed og 1844 af Søren Madsen Smed.

D. 12. Juli 1865 fik Magnus Madsen af Bymændene Lov til at opføre et Hus med Smedje paa Gadejorden; dette Hus laa mellem Pyt Gaarden og Vester Hald.

Svindt Huset, Matr. 45. 1662 var Morten Pedersen Rytter Fæster af Huset, som hørte under Aalborg Hospital. Det kaldtes da et Kwartboel og havde 1 Td. Hk. 1680 Lars Mortensen Rytter og 1688 Lars Rytters Enke (Hk. 0—1—0—1).

1714 fæstede Lars Jensen af Aalborg Hospital et Gadehus, før beboet af Anders Nielsen, Vagtmester, og 1752 afløste Christen Lauritzen Officeren Rasmus Bech som Fæster.

For et Par Menneskealdre siden beboedes Huset af Mads Svindt og Svindt Mariane.

Om Beboerne har faaet Navn efter Huset eller omvendt, ved ingen.

Toftegaard, Matr. 20 og 29. De to Gaarde dannede oprindelig een Helgaard med 2 Fæstere. 1623 blev en gammel Kone i Toftegaard, Johanne Andersdatter med den lamme Haand, beskyldt for Hekseri og Trolddom. Hun havde truet forskellige Personer med Ulykker, og da disse virkelig indtraf, var hendes Skæbne beseglet, og hun maatte dø paa Baalet. De to Halvgaarde ansattes i 1662 hver til 5 Tdr. Hk.; men 1688 sattes Baggesvogns Fæster, Peder Sørensen, til Hk. 3—4—3—0 og Kronbonden Mads Pedersen til Hk. 3—2—2—2. Gaarden laa den Gang paa Matr. 20's Plads mellem Krogaarden og Hovgaard.

Nør Toftegaard, Matr. 29, ejedes af Bildterne og solgtes d. 24. Febr. 1656 med halve Hovgaard og mere Gods i Vester-Hassing af Fru Anne Maaneskjold,

Enke efter Hans Dyre paa Knivholt, til Jørgen Kruse (se Hovgaard).

Efter hans Død kom en Del af hans Gods, deriblandt Toftegaard, til hans Broderdøtre Anne og Birgitte Kruse paa Baggesvogn; de nævnes som Ejere i 1680 og 1688. O. 1700 kom Gaarden til Vraa, og 1799 blev den med det øvrige Vraa Gods i Vester-Hassing samt Gettrup Gods i Ulsted af Grevinde Holck afhændet til et Interessentskab.

Ved Udskiftningen Aaret efter blev Toftegaard splitet, og ved denne Lejlighed var det nok, at Gaard Matr. 29 opførtes lidt længere Nord i Byen.

Til den ny Ejendom hørte Hovedparcellen, 2 Tdr. Hk., af den gamle Halvgaard. Ejeren hed da Lars Thomsen Toft; han efterfulgtes af N. C. Pedersen, Peder Sørensen (Pøll), Søren Pedersen og Jens Ravn-skov.

1655 boede Hans Dyres Fæster, Lars Jensen, i Toftegaard. Han og hans Kone Maren Christensdatter var ikke gode Venner med deres Nabo, velbaarne Richard Munch i Hovgaard, der nævnte Aar i Februar Maaned red ind i deres Gaard og hen langs Raalingen, hvor han med sin Kaarde slog Vinduesruderne i Stykker.

Da han blev stævnet derfor, paastod han, at det var hans egne Vinduer, han havde knust; thi Lars Jensen havde købt dem af ham, men undladt at betale dem.

En anden Gang kom D'hr. op at slaas bag Hovgaards Lade, og Bonden slog Hatten af Richard Munk og ragede ham omkuld.

Sønder Toftegaard, Matr. 20, tilhørte Kronen og senere Aalborg Hospital. 1844 tilhørte den P. C. Haslund paa Øster Hassinggaard; men kort efter blev den købt af Morten Egholm, der lagde dens Jorder under Krogaarden.

Trankjærgaardene, Matr. 11 og 34, var oprindelig een Ejendom og tilhørte 1586 Thomas Bildt paa Gandrupgaard (se Dalsgaard).

Han fæstede nævnte Aar Gaarden til Povl Lauritzen, hvis Hustru, Ane Pedersdatter, paa sine gamle Dage blev beskyldt for »Trolddoms Bedrift« og 1622 maatte bestige Baalet ved Kikkenborg Høj, hvor de Kjær Herreds Mænd da havde deres Tingsted. Under Forhørene anklagede hun sin Nabokone i Hvolgaard, Ane Mortensdatter, som var Enke efter Lars Nielsen, for samme Forbrydelse, og Ane kom da ogsaa den følgende Vinter for Retten.

Hvolgaard Slægten var imidlertid en af Egnens bedste, og Ane Mortensdatters Søn, Niels Lauritzen paa Sdr. Rottrup, kæmpede, støttet af mange af Egnens ansete Mænd, for at fri sin gamle Moder fra Heksebaalet, hvilket da ogsaa lykkedes ham.

Sagen, der var ført frem til Viborg Landsting, endte d. 1. Febr. 1623 med den Kendelse, at man ikke burde lægge Betydning i, hvad »Thiuffe, Forredere, Troldkalle eller Troldquinder« vidne, og Ane Tranekjær var en »Misdedere«, som nu var henrettet.

»Og da forskrevne Ane Mortensdatter ikke kunde bevises at have lovet nogen noget ondt, som var den-
nem vederfare, eller for Trolddoms Gierning før at være sigtet eller beskyldt — saa fandtes Beskyldningen magtesløs at være og ikke skulde den kunde være hendes Rygte eller gode Navn til Hinder eller Skade i nogen Maade«.

Nør Trankjær, Matr. 11. Tilhørte 1662 Fru Else Munk og 1688 Anders Lauritzen i Vesterladen. Hk. 1662: 3—2—0—0 og 1688: 2—1—0—0. 1710 nævnes Christen Ibsen som »Kirkens Tienner«, og 1789 hørte Gaarden til Gettrup Gods under Vraa.

Foruden Landgilde til Ejeren ydede Fæsteren Tiendekorn — $\frac{1}{2}$ til Ulsted og $\frac{1}{2}$ til Vester-Hassing Kirke.

1844 nævnes som Ejere Madam Svejstrup (før paa Gettrup) og Aalborg Hospital samt de to Kirker.

Gaarden blev splittet i 1858.

Sdr. Trankær, Matr. 34. Kaldes nu Lægaard efter et lille Sted, som før laa ved Gaarden. 1662 nævnes som Ejer Sl. Margrethe Prippes Arvinger. Hartkornet var 3—2—0—0 og nedsattes 1688 til 2—1—2—1. Andre Ejere: 1680 Peder Maaneskjold i Norge, 1683 Stefan Thomsens Enke paa Agdrup, 1688 Gjerd Galt paa Hørbylund, 1710 Havrekrogen og senere Langholt.

Trankjærhuset, Matr. 100. Laa paa Sdr. Trankjærs Grund og fulgte denne Gaard under de forskellige Ejere.

Af Fæsterne kan nævnes: 1757 Christen Pedersen Peber, 1770 Jens Tambour og fra 1774 Peder Nielsen Stat (Stadtlænder).

Hassinggaard, Matr. 113 og 114. Da Hassing Hovgaard ofte kaldes Hassinggaard, kan de to Gaarde meget let forveksles.

Gaarden ligger 1 km Syd for Byen paa Bakkeskraaningens ud mod Fjorden.

Allerede først i 1600erne var den delt i to Halvgaarde, Øster- og Vester Hassinggaard. Den vestre Gaard er nu nedlagt og dens Indermark lagt under den østre Gaard.

1386 fik Hundslund Kloster gennem en Proces sin Ret til Gaarden fastslaaet overfor Hr. Lave Ovesen Panter paa Klavsholm (ved Randers), der imidlertid maa have købt Gaarden af Klosteret; thi 1406 ejedes den af hans Datter Fru Ide. Ide Lavesdatter var gift med Jens Jensen Brok, der 1404 blev ihjelslaaet af Jens Løvenbalk til Aunsbjerg, for hvem dette Drab

iøvrigt blev en temmelig alvorlig Historie, idet han haade maatte ydmyge sig meget for den dræbtes Familie og betale vældige Bøder.

Han skulde i Overværelse af 200 Riddere og Svende møde hos Jens Broks Fader, Hustru og Børn. Derpaa skulde han knælende overrække dem et draget Sværd og bede dem skænke ham Livet, imod at han lod opklæde 30 fattige Mennesker, som saa skulde bære 30 Blus omkring den dræbtes Ligvogn.

Desuden skulde han sende en Pilegrim til Jerusalem, 1 til Rom og 4 til andre fremmede Egne samt 9 til forskellige hellige Steder i Norden. Endvidere skulde han skænke hver af den dødes nærmeste Slægt en Kostbarhed og erklære, at han vilde anse denne Sone som tilstrækkelig, om det saa var den mægtigste Ridder i Danmark, eller det var hans egen Fader, som var bleven dræbt.

Derefter ejedes Hassinggaard af Lave Jensen Brok og Sønnen Axel Lavesen Brok († 1498), hvis Datter Pernille bragte den til sin Mand Albrecht Engelbrechtsen Bydelsbach. Med Albrechts Datter Mette kom Gaarden til Rigshofmester Mogens Gjøre (Birgitte Gjøres Fader) † 1544, og senere kom den under Sdr. Ekjær og Langholt. Den ældste kendte Fæster er Jens Hval (se Hovgaard), der o. 1400 med sine Venner Svend Jensen og Per Kid førte Proces imod et Par andre Smaa-adelsmænd, Peder og Tage Nielsen, og som 1407 var Fru Ides Fæster paa Hassinggaard. 1530 nævnes Christen Høg (Banner) til Fladholt, hvis Enke Fru Abel Thomasdtr. Roed efter 1553 blev gift med Thorluf Bildt paa Hovgaard.

En senere Fæster er Christen Yde († 1587), g. m. Maren Mortensdatter; han var 1574 og 1587 Kirkeværge sammen med Povl Staldsvend i Kjærsgaard.

Han hørte vist til den himmerlandske Yde-Slægt, og var vel i Familie med Herredsfogeden i Hellum Herred Peder Yde i Tersted, der var en haard Hund, og som i sin Dødsstund — ifølge Folketraditionen — af Fanden blev afhentet i en lukket Vogn.

1610 og 20 var Peder Luno (Lunov?) Fæster paa Hassinggaard, men o. 1631 og senere var den beboet af 2 Fæstere, der stedse tilhørte Egnens Bondearistokrati. O. 1640—60 hed Fæsterne Anders Nielsen og Niels Christensen. Anders' Søn Just er vist Stamfader til Just-Slægten fra Grydelund. Niels var Søn af Christen Nielsen i Lyngdrup Møllergaard og Maren Larsdatter.

Hans Hustru, Maren Andersdatter, var Datter af Anders Mørch paa Hvorup Bundgaard, og en af hans Sønner, Anders Nielsen Mørch, blev o. 1660 gift med Else, Søster til Richard Munk paa Hassing Hovgaard.

Niels Christensens Efterfølger og Svigersøn var Jens Thomsen, S. af Thomas Nielsen paa Kjærsgaard. Jens Thomsens Søn, Thomas Jensen, blev 1702 gift med Ane Larsdtr., D. af Herredsfoged Lars Krog paa Gandrupgaard — og hans Søn, Jens Thomsen, g. m. Gjertrud Pedersdtr. Kjærulf, var ligeledes Fæster paa Hassinggaard.

Af andre gamle Navne under Vesterhassing Bys Ejerlav kan nævnes — Matr. 3, Skovenhus, forhen Mensalsted til Præstegaarden, 103, Lille Havrekrog, Parcel af Havrekrogen, 105—09, Nerupstederne (Nedre Torp — udtales Nejrup), 110, Øster Grydelund eller Brunbak, der fordum udgjorde en Dobbeltegaard med Matr. 111, Vester Grydelund, hvortil den kort efter Udskiftningen atter lagdes, 112, Lunden eller Hassinglund, 116, Stokbrohuset (Nr. Ravnskov), 117, Ravnskov (116 og 117 er

Parceller af Dødskov), 118, Dødskov, ikke som i »Trap« angivet »Deybori« — her boede forud den ansete Mørch-Slægt, 120, Kagløse, 121, Lundeborg, og 122, Hørhuset eller Dalsgaardshøj.

II. Fra Hals Sogn.

A. »Gammel Hals«. Efter en gammel mundtlig Overlevering har det ældste Hals ligget ved Skovshoved¹⁾, 1 km N. Ø. for det nuværende Hals, og Evald Tang Christensen fortæller da ogsaa efter gamle Svend Maan i Hals: »Hals By skal have ligget i Skovshoved Bakker — —«.

Man kan imidlertid ikke altid regne med de gamle Krøniker, der overleveres fra Slægt til Slægt; thi de bliver ofte noget forvanskede. Ovennævnte Sagn er dog vistnok saa temmelig stemmende med Virkeligheden.

For 30 Aar siden begyndte Brødrene Sogneraardsformand Ths. Winther og Fabrikant J. Winther at anlægge deres 45 ha store Naaletræsplantage ved Havet S. Ø. for Skovshoved, og i 1911 købte de Lodden Matr. 30 a af Gaardejer P. Chr. Hansen.

Denne interessante Jordlods Overflade er Sand med et Underlag af Al 18—20 Tommer nede. Alen har en Tykkelse af 4—6 Tommer. 1927 solgte Brødrene deres Ejendom i Hals og byggede Lystgaarden »Øster Skovgaard« paa ovennævnte Lod.

Allerede flere Aar i Forvejen havde Thomas Winther lagt Mærke til, at der i tørre Somre viste sig nogle grønne Firkanter paa Marken, hvilket tydede paa, at der ikke overalt var Alundergrund, og da han efter

¹⁾ Siden o. 1800 har Navnet Skovsgaard fortrængt det ældgamle og langt kønnere Navn Skovshoved.

Flytningen begyndte at lade Jorden kulegrave, anmodede han Arbejderne om at tilkalde ham, saa snart de bemærkede noget særligt ved Jordbunden.

Det viste sig saa, at de grønne Pletter skyldtes Underlag af Ler eller Muld, og Winther, der med god Grund antog de fremkomne Lerbirkanten for at være Resterne af gamle Lergulve, opmaalte dem, efterhaanden som de blev afdækkede.

Indtil Dato er der opdaget Rester af en halv Snes gamle Vaaninger, liggende i 3 Rækker. Lerlagene var 2—3 Tmr. tykke.

Tomt 1 laa 75 Alen N. V. for Øster Skovgaard — klods op ad Vejen, der gaar over et Hjørne af den. Vendte N. V.—S. Ø. og maalte 28×10 Alen. Lerlaget var her 5—6 Tmr. tykt. To tilstødende Bygninger maalte 12×8 og 10×8 Alen.

Dette Hus har været det største og betydeligste i Landsbyen. 60 Alen mod S. V. fandtes —

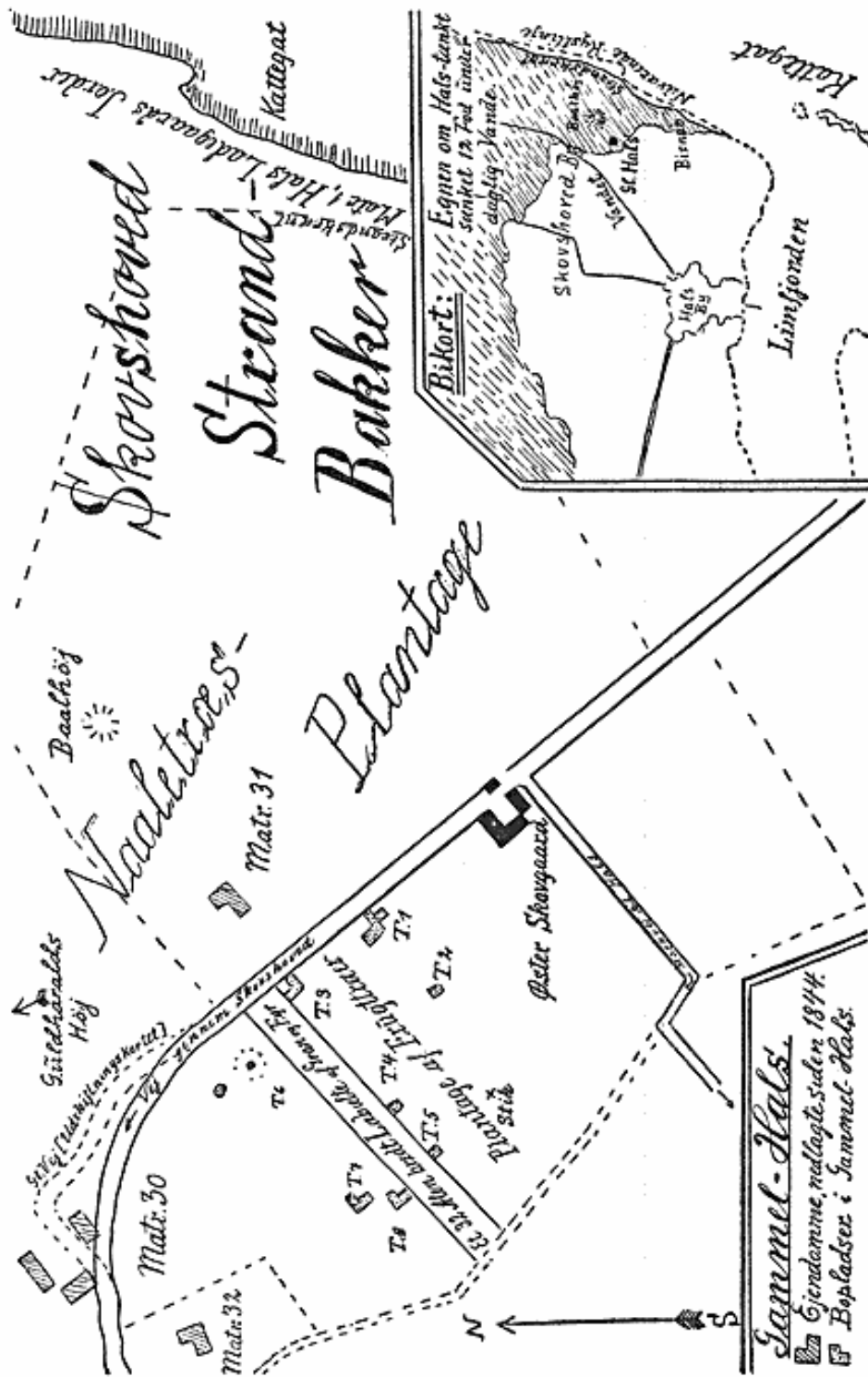
Tomt 2, der maalte 8×6 Alen. Længere mod Vest er Jorden ikke kulegravet; men et Prøvestik ca. 100 Alen Vest for Tomt 2 viste Lerunderlag. 66 Alen længere mod Nord fandtes 2 Husrækker ved et tværs over Lodden plantet Læbælte af Gran og Fyr. Nogle af Tomterne strakte sig ind under Læbæltet.

Tomt 3 var Resten af et Vinkelhus og laa i Hjørnet mellem Læbæltet og Vejen. Her var Underlaget ikke Ler, men Muld. Maalene var 16×6 og 12×6 Alen. Ca. 120 Alen længere mod Sydvest laa

Tomt 4, som var 10×6 Alen, og 40 Alen længere mod S. V. laa Resterne af endnu et lille Hus,

Tomt 5, der maalte 12×6 Alen. Ca. 15 Alen Nord for Læbæltet og 30 Alen Vest for Vejen laa

Tomt 6. Det var en Rundkreds, ca. 12 Al. i Diameter, bestaaende af en halv Snes Huller i Alunder-

laget, hver 7—8 Tmr. i Diam. og fyldt med sandblandet Muld. I disse Huller har der vel staaet Stolper eller Træer.

Midt i Rundkredsen, tæt under Jordens Overflade, fandtes en kvadratisk Forhøjning af Flinte- og Kalksten, ca. 20 Tmr. høj og 3 Al. lang og bred. Omtrent 160 Alen S. V. herfor laa med ringe indbyrdes Afstand to Vinkelhuse,

Tomt 7, der maalte 15×8 og 8×7 samt

Tomt 8, der maalte 15×8 og 7×7 Alen.

Endelig fandt man en halv Snæs Alen N. V. for Tomt 6 en 4 Alen bred Rundkreds, hvor der fra Overfladen og dybt ind i Jorden var en Mængde Trækul.

Denne Brændplads kan selvfølgelig være yngre end Bopladserne og er muligvis Resterne af en Kulmile; men den Mulighed er ikke udelukket, at den har haft Forbindelse med »Gammel Hals«.

Der fandtes ikke nogensomhelst Redskaber af Ben eller Sten, ej heller i Husene Rester af Ildsteder; men der var Spor af et Ildsted ca. 10 Al. Nord for hvert af Husene. I 2 km.s Omkreds findes der ikke Ler i Jorden — ej heller Flint (se Tomt 6), saa disse Ting maa være tilført.

Ganske utvivlsomt er denne Boplads ældgammel, vel Tusinder af Aar.

Den ligger temmelig højt i den flade Egn om Hals — vel 14—15 Fod over daglig Vande —; og da Fjorden i Oldtiden var langt bredere end nu og dens Bølger rullede hen over de side Maaer, hvorpaa Hals By senere blev anlagt, har Skovshoved Strandbakker med »Gammel Hals« fra Nord strakt sig ud i Kattegat som et Næs eller Hoved. Den lave Strækning Vest for Strandbakkerne hedder den Dag i Dag »Waantj« (Vandet) og var for 50—60 Aar siden en Sø.

Morsomt er det, at det ældgamle Sagn om »Gammel Hals« har kunnet holde sig til vore Dage, og at der dog er noget i den gamle »Seij«, at Hals By engang laa ved Skovshoved.

B. Guldharalds Høj. Paa den nordligste Spids af Matr. 30 a findes iøvrigt den saakaldte Guldharalds Høj, en ca. 20 Alen lang og 15 Alen bred Kæmpehøj, hvorom Folkemindet beretter, at der skal være begravet en Sørøver, som var bleven fanget og undlivet. Rundt om Højen skal have staaet en Krans af store Sten; men de blev ført til Hals og sidder nu i Kirkegaardsmuren.

For en Menneskealder siden prøvede man, under store Forventninger, paa at udgrave Højen — og fandt da ogsaa Skelettet af en vældig Kæmpe. Men det viste sig desværre, at Kæmpen var en Hest.

C. Baalhøj. Ca. 250 Alen Øst for den gamle Boplads paa Lodden Matr. 31 ligger Baalhøj, som nu er tilplantet.

Ved Tilplantningen fandt man i Højens Overflade en Mængde Trækul.

Herfra flammede i de lune Juniaftner St. Hansbaalet langt ud over Kattegat, saa de forbisejlende kunde se, at nu var de Skovshoved Folk ved at lyse Sognets Hekse til Bloksbjerg.

Paa Hals Sogns ældste Matrikelskort findes Gaarden Matr. 30 og Husene Matr. 31 og 32; de er nu alle forsvundne.

I Hus Matr. 31 boede for et Par Menneskealdre siden den fattige Mand Hans Smed.

Det var da haarde Tider for Fattigfolk, og den snilde Haandværker greb da i sin Fortvivlelse over ikke at kunne skaffe tilstrækkeligt Brød til sine hungrige

Smaabørn til den farlige Udvej selv at fabrikere de Skillinger, han saa haardt savnede.

For at Mønterne ikke skulde se for ny ud, gik han med dem i Træskoene nogle Dage, inden han gav dem ud.

Skønt han kun fik nogle faa Skillinger sat i Omløb, maatte han bøde haardt for sin uforsigtige Gerning.

D. Koldgaardsbakke. Ca. 2 km Nord for Skovshoved ved Vejen til Hov strækker en lav Banke, der mod Vest ender i Højen Koldgaardsbakke, sig ind imellem Hals Mose og Lønholtsig.

Paa denne Banke har i en fjern Oldtid boet Mennesker. Boelsmand Niels Chr. Nielsen, hvis Ejendom, Koldgaardhus, ligger ca. 200 Alen Øst for Højen, fortæller, at endnu for 18—20 Aar siden var Banken om Vinteren mod Syd og Vest omgivet af Vand, idet Lønholtsig ofte var oversvømmet. Og da Mosen mod Nord og Koldkæret mod Øst i Oldtiden var Fjord, har Banken engang været en Ø i Fjorden. N. C. Nielsen, hans afdøde Svigerfader, som før havde Stedet, samt Svend Maan i Gammelmark, Bankens Lodsejere, har Tid efter anden fundet en Mængde Urner samt brændte og ubrændte Lerkar og Skaale paa Stedet — ja, man kan næsten ikke skrabe i Højen, før Urneskaarene vælter frem. Lige norden om Koldgaardsbakke gaar en Markvej med Grøft. Da Nielsen for en halv Snes Aar siden opgrøftede denne Grøft, opbrød han en »Stenpikning«, der havde Retning NV.—SØ. Pikningen var 1 m bred og laa $\frac{3}{4}$ m under Mosens Overflade; den var utvivlsomt Resterne af en Landingsplads eller Skibsbro¹⁾. Paa Sydsiden af Koldgaardsbakke er et Sted, hvor

¹⁾ For en halv Snes Aar siden fandt Gaardejer P. Chr. Badsbjerg, Vindelborg ved Ulsted, en lignende Landingsplads i sin Eng ved Gjæraen.

Jorden er ganske fyldt med Trækul; det er vel en gammel Brændplads.

III. En Efterlysning.

Peder Pedersen (Tingskriver) i Vesterhalne paa Lars Pedersens Vegne i Toftegaard. Eftersom han 2 Tingdage tilforn og i Dag den tredje lyste og ledte efter hans Hustru ved Navn Ane Sørensdatter, som drog bort forgangen Pinse, og ikke han ved, hvor hun er bleven af, om nogen kan gøre ham Anvisning om hende enten levende eller død (Kjær Herreds Tingbog d. 12. Jan. 1664).

ANMÆRKNINGER

Hovgaard: Den danske Bildt-Slægt uddøde o. 1700; men en Gren af Slægten, der var bosat i Bohuslen, som 1658 blev afstaaet til Sverrig, blev optaget i den svenske Adelstand.

Denne svenske Bildt-Slægt eksisterer stadig, og flere af dens Medlemmer har opnaaet høje Stillinger i Regeringens Tjeneste.

Putten: Engang var de Vester-Hassing Mænd, deriblandt Præsten, temmelig slemme til at gaa til Kros.

Der fortælles, at bemeldte Præstemand under en Altergang hviskede til en af Gaardmændene: »Vi mødes i Aften i Putten!« — hvilket senere blev et Mundheld.

Krogens Fæstere: 1562 Morten Thomsen, 1600 Lars Mortensen, 1617 og 46 Lars Nielsen (vist Søn af Præsten Niels Lauritzen Krog).

I Juli 1937 viste Hotelejer Maan i Hals mig i Heden ved Hov Vejen, S. Ø. for Koldgaardsbakke, de utvivlsomme Spor af nogle Oldtidsagre. Lignende af Diger indrammede Arealer har i Mands Minde været at se ved Ulsted Vejen; de gamle troede, at Digerne var Rester af Skanser fra Svenskekrigene.

K. V.